วารสาร **พุทธศาสน์ศึกษา** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๓

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์
ศาสตราจารย์ ปรีชา ช้างขวัญยืน
รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ รังษี

บรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา

กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา สถาอานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูรโรหิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์
ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน

ฝ่ายสมาชิก
อรวรรณ สะหบ

สำนักงาน
ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์ ๒๑๘๔๖๕๔

กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาข้อเขียนทางวิชาการด้านพุทธศาสนาเช่นบทความ บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ บทวิจารณ์ข้อเขียนที่เคยตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสน์ศึกษา เป็นต้น จากนักวิชาการและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียน กรุณาส่งต้นฉบับข้อเขียนสองชุด พร้อมแผ่นดิสเก็ตต์ (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ ข้อเขียนทั้งหมดที่ลงพิมพ์ในวารสารถือเป็นความคิดเห็นของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากบรรณาธิการ

การศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในโลก

เมื่อแรกที่ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาก่อตั้งขึ้นนั้น มีงานหลักอยู่สองสามอย่างที่ทางศูนย์คิดว่าอยากจะริเริ่มทำ หนึ่งในงานที่ว่านั้นก็คือส่งเสริมการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการดังที่นิยมกระทำกันในต่างประเทศ หากท่านผู้อ่านจะสังเกตข้อความที่พิมพ์ลงที่ปกหลังวารสารของเราบ้างจะเห็นว่าในนั้นเรากล่าวเอาไว้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนาในแง่ของการปฏิบัตินั้นบ้านเราทำได้ดีแล้วจนอาจพูดได้ว่าเมืองไทยของเราเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาที่ดีเยี่ยมแห่งหนึ่งในโลก และการศึกษาพระพุทธศาสนาในรูปของการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์นี้ก็ตรงกับเจตนารมณ์ของพุทธศาสนาอย่างที่สุด ดังมีพระพุทธวจนะรับรองว่าปฏิบัติบูชาคือการบูชาอันสูงสุดในพุทธศาสนา จะอย่างไรก็ตาม มีอีกแง่หนึ่งของการศึกษาพุทธศาสนาที่สำคัญหากเรายอมรับว่าพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นวิถีของการครองชีวิตอย่างให้มีทุกข์น้อยที่สุดเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการกำหนดจริยธรรม,จารีตประเพณี, และทางออกในการแก้ปัญหาสังคมด้วย สถานะอย่างหลังนี้เรียกร้องการศึกษาพุทธศาสนาอีกแบบหนึ่งคือแบบวิชาการอย่างที่นิยมเรียกกันในต่างประเทศว่า The Academic Study of Buddhism อาจกล่าวได้ว่าศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาของเรานั้นก่อ

อัตราค่าสมาชิก

๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท / ๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท / ๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

ผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกกรุณาแจ้งความจำนงมาที่ ดร. ประทุม อังกูรโรหิต วารสารพุทธศาสน์ศึกษา ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐ ชนาณัติสั่งจ่าย ดร. ประทุม อังกูรโรหิต ปณ. จุฬาลงกรณ์ วารสารพุทธศาสน์ศึกษาเป็นวารสารทางวิชาการด้านพุทธศาสนา รายสี่เดือน กำหนดออกเดือนมกราคม-พฤษภาคม-และสิงหาคม ราคาจำหน่ายปลีกเล่มละ ๒๐ บาท หากหาซื้อไม่ได้ตามร้านหนังสือทั่วไป กรุณาติดต่อศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร้านมหาจุฬาบรรณาคาร ท่าพระจันทร์ และร้านหนังสือมหามกุฏราชวิทยาลัย บางลำพู

ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนงานเช่นที่ว่านี้โดยแท้ การศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการเป็นอย่างไร ท่านผู้อ่านที่อ่านบทความและข้อเขียนในวารสารของเรามาตลอดคงพอนึกออกนะครับ ข้อเขียนที่เราตีพิมพ์นั้นเป็นข้อเขียนทางวิชาการ จุดประสงค์หลักของข้อเขียนประเภทนี้ก็คือความรู้ หรือที่สูงไปกว่านั้นก็คือความจริง โดยที่ผู้ศึกษาจะมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือไม่ก็ได้ ดังที่เราจะเห็นว่าผู้ศึกษาพุทธศาสนาอย่างเชี่ยวชาญในต่างประเทศจำนวนไม่น้อยไม่ใช่ผู้ที่นับถือพุทธศาสนาแต่อย่างใด

เมื่อตั้งเป้าหมายว่าจะสนับสนุนการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการเช่นนั้นแล้ว สิ่งที่เราคิดกันต่อมาก็คือ การจะคิดทำอะไรก็ตามแต่อย่างที่เขาทำกันในโลกนั้น อย่างแรกที่สุดที่เราต้องมีคือรู้ว่าคนอื่นๆในโลกเขาได้ทำอะไรมาแล้วและกำลังทำอะไรอยู่เวลานี้ ความรู้นี้จะทำให้เราสามารถกำหนดบทบาทของตัวเองได้ เราลองค้นคว้าเอกสารเท่าที่มีอยู่ ปรากฏว่าไม่พอ มีผู้เขียนเล่าว่าการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในโลกเป็นอย่างไรลงเป็นเล่มหนังสืออยู่สองสามเล่ม แต่ข้อมูลเหล่านี้เป็นของเก่าเมื่อราว ๓๐ ปีที่แล้ว เมื่อข้อมูลไม่พอ ทางศูนย์โดยท่านผู้อำนวยการศูนย์คือท่านอาจารย์วิทย์ วิศทเวทย์ก็ดำริว่าทางศูนย์ควรจัดการหาความรู้ที่ต้องการนั้นเอง ความคิดนี้ต่อมาได้ขยายผลเป็นการจัดการประชุมนานาชาติที่ใช้ชื่อว่า The International Conference on the State of Buddhist Studies in the World 1971-1996 จัดที่ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อระหว่างวันที่ ๑๖-๑๘ ธันวาคม ๒๕๔๐ ที่ผ่านมา มีนักวิชาการทางด้านพุทธศาสนารับเชิญเขียนบทความจาก ๑๒ ประเทศ คือ ไทย, พม่า, ลังกา, อินเดีย, จีน, เกาหลี, ญี่ปุ่น, อเมริกา, แคนาดา, เยอรมัน, อังกฤษ, และฝรั่งเศส มีบางประเทศที่เราประสงค์จะเชิญ แต่ติดขัดเชิญไม่ได้คือ อิตาลี, ออสเตรเลีย, นิวซีแลนด์, และรัสเซีย จะอย่างไรก็ตาม เท่าที่เชิญได้นั้นนับว่าล้วนแล้วแต่เป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการทั้งสิ้น ในจำนวนนี้ผู้ที่ท่านผู้อ่านน่าจะรู้จักมากที่สุดก็เช่น ท่านนายกบาลีปกรณ์สมาคม (The Pali Text Society) คนปัจจุบัน (Professor Richard Gombrich) ท่านอาจารย์ Frank E. Reynolds จากมหาวิทยาลัยชิคาโกผู้แปล*ไตรภูมิพระร่วง*เป็นภาษาอังกฤษ และท่านอาจารย์ Donald K. Swearer ที่แปลงานท่านพุทธทาสเป็นภาษาอังกฤษและเขียนหนังสือหลายเล่มเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สิ่งที่ทางศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาได้ขอให้ท่านผู้เสนอบทความทุกท่านกล่าวถึงในข้อเขียนของตนคือ (๑) การศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในช่วง ๒๕ ปีที่ผ่านมาในประเทศนั้นๆเป็นอย่างไรในภาพรวม (๒) การเรียนการสอนพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยในประเทศนั้นๆก้าวหน้าไปอย่างไรบ้าง (๓) แนวโน้มของการศึกษาเป็นอย่างไร นักวิชาการในประเทศนั้นๆนิยมศึกษาพุทธศาสนาแบบไหน เถรวาท, มหายาน, หรือวัชรยาน (๔) นักวิชาการที่เด่นๆและผลงานที่สำคัญของคนเหล่านั้นมีอะไรบ้าง กรอบที่ว่านี้ทางศูนย์ตั้งขึ้นเพื่อเป็นแนวทางกว้างๆ โดยท่านผู้เขียนแต่ละท่านสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม การสัมมนาดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นมิตร สิ่งที่ผมในฐานะผู้เข้าสัมมนาคนหนึ่งสามารถบอกได้ในเบื้องต้นนี้ก็คือ เมื่อนักวิชาการจากที่ต่างๆในโลกมาร่วมอยู่ในที่เดียวกันแล้วพูดถึงการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในบ้านตัวเอง เราพบว่าแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมในการศึกษาของตนเอง การที่เราได้มาพบกันนี้เป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย เพราะจะได้เรียนรู้ว่านอกเหนือจากแนวทางที่ทำอยู่ในประเทศของตนนั้น ยังมีแนวทางอื่นๆที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่นท่านอาจารย์ Richard Gombrich จากมหาวิทยาลัย Oxford นั้นค่อนข้างจะแปลกใจในการศึกษาพุทธศาสนาแบบที่ทำกันในประเทศเอเชีย บ้านเรานั้นมีนักวิชาการจำนวนหนึ่ง (เช่นผมนี่แหละ) ที่พยายามตีความพุทธธรรมเพื่อตอบปัญหาทางสังคม (เช่นที่ผมเสนอในหนังสือ *พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์*) การศึกษาพุทธศาสนาในแนวนี้สามารถทำได้ตามความคิดของท่านอาจารย์ Gombrich แต่ที่ประเทศอังกฤษจะไม่เรียกว่า Buddhist Studies สำหรับนักวิชาการด้านพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ การศึกษาพุทธศาสนาเน้นหนักที่การเรียนคัมภีร์ นักวิชาการต้องรู้บาลี, สันสกฤต,และภาษาที่ใช้จารึกคัมภีร์อื่นๆเช่นจีน การค้นคว้าพุทธศาสนาก็กระทำบนพื้นฐานของการอ่านและวิเคราะห์คัมภีร์เพื่อหาความรู้และความจริงที่

ซ่อนอยู่ในคัมภีร์นั้น ฝ่ายนักวิชาการแถบเอเชียเช่นไทยและศรีลังกาเห็นว่าการตีกรอบแบบอังกฤษนั้นแคบ ท่านอาจารย์ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์ จากมหาวิทยาลัยมหิดลได้วิจารณ์ในที่สัมมนาว่าประเทศโลกที่สามศึกษาศาสนาเพื่อรับใช้สังคม ซึ่งประเทศที่ผ่านขั้นตอนนี้ของประวัติศาสตร์มาแล้วอย่างอังกฤษอาจจะไม่เข้าใจ นี่คือตัวอย่างความเห็นที่ไม่ตรงกันอันเนื่องมาจากการมีจารีตที่แตกต่างกัน ซึ่งผมเข้าใจว่าต่อไปความเห็นที่ต่างกันนี้น่าจะค่อยๆลดลง เพราะเราเริ่มเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการประมวลสรุปการสัมมนา ท่านอาจารย์ Swearer ซึ่งทำหน้าที่นี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เท่าที่ประมวลจากบทความที่เสนอโดยตัวแทนประเทศต่างๆนั้น เราพบว่ามี ๓ แนวทางหลักๆในการศึกษาพุทธศาสนา ซึ่งแนวทางนี้ผมขอเรียกว่าจารีตก็แล้วกัน *อย่างแรก* ศึกษาพุทธศาสนาผ่านทางคัมภีร์ จุดประสงค์หลักของการศึกษาตามจารีตนี้คือค้นคว้าคัมภีร์และถือว่าการค้นคว้านั้นมีค่าในตัวเองโดยไม่จำเป็นต้องตอบคำถามว่ารู้อะไรต่อมิอะไรในคัมภีร์แล้ว สังคมจะได้ประโยชน์อะไร อังกฤษกับเยอรมันคือประเทศที่ถือจารีตนี้ *อย่างที่สอง* ศึกษาพุทธศาสนาผ่านทางคัมภีร์เหมือนกัน แต่ยอมรับว่าภาระประการหนึ่งของนักวิชาการคือต้องประยุกต์ความรู้ในคัมภีร์นั้นมาใช้ประโยชน์ในทางสังคมด้วย ไทย, พม่า, และลังกาคือประเทศที่ถือจารีตนี้ ส่วนประเทศที่นับถือพุทธศาสนาอย่างมหายานในเอเชียคือจีน, ญี่ปุ่น, และเกาหลีนั้นค่อนข้างได้รับอิทธิพลจากจารีตอังกฤษและเยอรมัน จึงเน้นศึกษาคัมภีร์ตามแบบสองประเทศนั้น อันที่จริงจารีตที่สองนี้ยอมรับว่าการศึกษาคัมภีร์สำคัญ และก็ไม่ว่าอะไรหากจะมีนักวิชาการทางด้านพุทธศาสนามุ่งสนใจค้นคว้าคัมภีร์เพียงอย่างเดียว ในเมืองไทยเรามีนักวิชาการแบบอังกฤษและเยอรมันไม่น้อย อาจจะมากกว่าฝ่ายที่เน้นการประยุกต์เสียด้วยซ้ำ แต่การประยุกต์หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคมต้องถือว่าเป็นลักษณะเด่นของจารีตสายที่สองนี้ ผมนึกถึงท่านพุทธทาส, ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก, และอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เมื่อพูดถึงจารีตแบบที่สองนี้ ท่านพุทธทาสกับท่านพระธรรมปิฎกนั้นคือตัวอย่างของผู้รู้คัมภีร์อย่างหาที่จะตำหนิไม่ได้ แต่ท่านก็ไม่หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หากแต่นำเอาความรู้จากคัมภีร์นั้นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม เช่นด้านการศึกษา และอะไรต่อมิอะไรมากมายอย่างที่ท่านผู้อ่านก็ทราบกันดีแล้วนั้น

จารีตที่สาม เน้นการศึกษาพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม อาจเรียกว่าการศึกษาพุทธศาสนาอย่างนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาก็คงได้ อเมริกากับแคนาดาคือประเทศที่ถือจารีตที่ว่านี้ ข้อแตกต่างระหว่างจารีตสุดท้ายนี้ที่แปลกไปจากสองจารีตข้างต้นคือ จารีตที่สามไม่ถือว่าการศึกษาพุทธศาสนาจะต้องเป็นไปเพื่อหาคำตอบว่าอะไรคือตัวพุทธศาสนาแท้ๆ ท่านอาจารย์ Reynolds จากมหาวิทยาลัยชิคาโกกล่าวว่า คำถามว่าพุทธศาสนานิกายไหนสืบทอดพระพุทธมติในเรื่องต่างๆได้ตรงที่สุดเป็นคำถามที่นักวิชาการด้านพุทธศาสนาในอเมริกาไม่ถามกันมาราว ๒๐ ปีแล้ว ถ้าถือตามจารีตนี้ เราไม่ควรถามว่าสำนักสันติอโศกหรือสำนักธรรมกายสอนผิดจากพระพุทธวจนะหรือไม่ แต่ควรศึกษาว่าสองสำนักนี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร เมื่อศึกษาได้ผลว่าเป็นอย่างนี้อย่างนั้นแล้วก็จบ ไม่มีการประเมินต่อ ไม่ว่าจะในเชิงชื่นชมหรือห่วงใยกังวลก็ตามแต่

สามจารีตที่กล่าวมานี้เนื่องจากมีเป้าหมายต่างกัน วิธีเตรียมการณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งนักวิชาการของแต่ละจารีตก็ไม่เหมือนกัน อังกฤษกับเยอรมันนั้นเรียกร้องความรู้ในภาษาโบราณเกี่ยวกับพุทธศาสนาคือบาลี, สันสกฤต, และจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสองภาษาแรก ผู้ที่คิดจะไปเรียนพุทธศาสนาที่สองประเทศนี้ต้องเตรียมใจว่าจะต้องถูกเคี่ยวเข็ญในเรื่องภาษา เมื่อเรียนสำเร็จมาแล้วจะรู้ภาษาดี อ่านคัมภีร์แตกฉาน แต่ก็ขาดมิติทางสังคมดังที่กล่าวมาในตอนต้น จารีตที่สามเนื่องจากไม่ประสงค์สร้างผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์ จึงไม่เน้นการเรียนบาลีและสันสกฤต แต่จะไปเน้นที่กระบวนวิธีศึกษาศาสนาอย่างนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแทน ผู้เรียนจบจากอเมริกาและแคนาดาเท่าที่ผมรู้จักในบ้านเราก็เช่น ท่านอาจารย์ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ท่านอาจารย์ภัทรพร สิริกาญจน (ธรรมศาสตร์), ท่านอาจารย์ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์ (มหิดล), และท่านอาจารย์ประหุม อังกูรโรหิต (จุฬา) ท่านเหล่านี้เหมือนกันตรงที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์แบบผู้ที่จบจากอังกฤษหรือเยอรมัน

แต่เป็นผู้ที่ถนัดในเรื่องการศึกษาพุทธศาสนาอย่างนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ส่วนจารีตที่สองนั้นเนื่องจากเกิดในประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเอง มีระบบการศึกษาที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ที่เน้นเรื่องการทำความเข้าใจคัมภีร์ จึงมีผู้รู้ทางด้านคัมภีร์ในระดับที่เรียกได้ว่ามาตรฐาน และที่ต่างไปจากจารีตแรกก็ตรงที่ การศึกษาคัมภีร์โดยชาวอังกฤษหรือเยอรมันนั้นไม่ผูกติดกับความศรัทธาในพุทธศาสนา (ผมเพิ่งทราบจากบทความของท่านอาจารย์ Gombrich ที่เขียนในการสัมมนาคราวนี้ว่าบาลีปกรณ์สมาคมที่คนทั่วไปเข้าใจว่าตั้งขึ้นเพื่อศึกษาพุทธศาสนานั้นไม่ใช่ ในธรรมนูญการก่อตั้งไม่มีการระบุถึงพุทธศาสนาแม้แต่แห่งเดียว สิ่งที่สมาคมนี้สนใจคือวรรณคดีบาลี แต่บังเอิญเหลือเกินว่าวรรณคดีบาลีส่วนใหญ่หรือทั้งหมดเป็นวรรณคดีของพุทธศาสนา คนจึงเข้าใจว่าสมาคมนี้สนใจศึกษาพุทธศาสนา ที่สมาคมนี้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆจัดพิมพ์ในฐานะวรรณคดีบาลี) แต่การศึกษาคัมภีร์โดยพระภิกษุสามเณรในเมืองไทย, พม่า, และลังกานั้นเกี่ยวข้องกับความศรัทธา การอ่านคัมภีร์แบบคนในและคนนอกนั้นผมเชื่อว่าให้อรรถรสต่างกัน นอกจากจะให้อรรถรสต่างกันยังให้ข้อผูกมัดในทางจริยธรรมที่ต่างกันด้วย ผมนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมาได้เมื่ออ่านบทความเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธองค์ที่เขียนโดยท่านเมตตานันโทที่เป็นชาวอื้อฉาว ท่านเมตตานันโทนั้นเรียนพุทธศาสนามาในจารีตอังกฤษและเยอรมัน ผมเข้าใจว่าท่านคงได้รับอิทธิพลมาจากจารีตที่ว่านั้นไม่น้อย ปฏิกิริยาต่อบทความของท่านนั้นมาจากผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนาในจารีตที่สองซึ่งเห็นว่าพระสงฆ์ในพุทธศาสนาควรอ่านคัมภีร์ในศาสนาของตนอย่างคนใน ไม่ใช่คนนอก มีผู้บอกผมว่าข้อเขียนนี้หากเขียนโดยนักวิชาการฝรั่งที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาก็คงพอรับได้ หากจะโต้แย้งก็คงโต้ในเชิงเนื้อหา การเรียนรู้จารีตที่ใช้ในประเทศที่เราจะส่งพระสงฆ์ไปศึกษาพุทธศาสนานั้น ผมคิดว่าจำเป็น

เรื่องสุดท้ายที่ผมอยากตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ตรงนี้ก็คือ ดูเหมือนว่าในโลกเวลานี้ความแตกต่างทางด้านจารีต ๓ สายนี้ดูจะค่อยๆลดลง ผมอ่านงานของนักวิชาการสายอังกฤษบางคนในสมัยนี้ เช่นอาจารย์ Damien Keown (มหาวิทยาลัย London) และอาจารย์ Peter Harvey (มหาวิทยาลัย Sunderland) พบว่าสองท่านนี้ทำงานในลักษณะเดียวกับที่ผมทำอยู่เวลานี้ คือหาทางออกให้แก่ปัญหาสังคมสมัยใหม่ผ่านทางพุทธธรรม วารสารที่ชื่อ The Journal of Buddhist Ethics ที่เผยแพร่ทางอินเตอร์เน็ตนั้นก็โน้มไปในทางประยุกต์พุทธศาสนาเข้ากับปัญหาสังคมสมัยใหม่เช่นปัญหาสิทธิมนุษยชน นักวิชาการที่เขียนบทความมาลงก็มาจากหลายมุมโลก ตัวอย่างเหล่านี้ทำให้ผมมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่า การศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในอนาคตนั้นจะแตกต่างกันในเชิงจารีตน้อยลง ท่านอาจารย์ Gombrich ท่านบ่นว่าเวลานี้ท่านประสบความยุ่งยากในการสร้างปริญญาเอกทางพุทธศาสนาที่รู้บาลีและสันสกฤตดีกว่าแต่ก่อนมาก เพราะรัฐบาลบีบบังคับให้เรียนจบไวๆ ท่านยังแสดงความเห็นต่อไปด้วยว่า ในอนาคตจารีตแบบอเมริกันอาจเข้าไปแทนที่จารีตแบบอังกฤษที่ใช้เวลานานและเสียเงินต่อหัวแพง ผมไม่ทราบว่าข้อปริวิตกของท่านจะเป็นอย่างไร ที่เล่ามาก็เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบว่ามหาวิทยาลัยเก่าแก่อย่าง Oxford หรือ Cambridge นั้นเวลานี้ก็ประสบปัญหาไม่น้อย หากว่าเป็นความจริงที่อังกฤษซึ่งเคยเป็นแหล่งผลิตผู้รู้ด้านบาลีและสันสกฤตระดับนำของโลกอ่อนกำลังลง ประเทศทางแถบเอเชียเช่นไทย, พม่า, และลังกา อาจจะต้องรับภาระนี้มากขึ้น ผมเชื่อว่าเมื่อท้ายที่สุดแล้ว การศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนาอย่างที่คณะสงฆ์เถรวาทในเอเชียดำเนินสืบทอดมายาวนานในฐานะจารีตทางศาสนาจะเป็นหลักให้แก่การศึกษาพุทธศาสนาในแง่คัมภีร์ ไม่เพียงแก่ประเทศเจ้าของจารีตเหล่านี้เอง แต่เพื่อโลกทั้งโลก

บทความที่เสนอในการสัมมนานั้นบัดนี้ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาได้จัดพิมพ์เรียบร้อยแล้วในชื่อ The State of Buddhist Studies in the World 1972-1997 โดยมีท่านอาจารย์ Swearer และผมเป็นบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ปกแข็ง ราคาจำหน่ายเล่มละ ๒๕๐ บาท มีขายที่ศูนย์หนังสือจุฬาและร้านหนังสือทั่วไป ท่านสมาชิกไม่ต้องสั่งซื้อมาที่ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษานะครับ หากหาซื้อที่ร้านหนังสือใกล้ๆไม่ได้ ขอให้ติดต่อไปที่ศูนย์หนังสือจุฬาตามอัธยาศัยครับ

แต่เป็นผู้ที่ถนัดในเรื่องการศึกษาพุทธศาสนาอย่างนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ส่วนจารีตที่สองนั้นเนื่องจากเกิดในประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเอง มีระบบการศึกษาที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ที่เน้นเรื่องการทำความเข้าใจคัมภีร์ จึงมีผู้รู้ทางด้านคัมภีร์ในระดับที่เรียกได้ว่ามาตรฐาน และที่ต่างไปจากจารีตแรกก็ตรงที่ การศึกษาคัมภีร์โดยชาวอังกฤษหรือเยอรมันนั้นไม่ผูกติดกับความศรัทธาในพุทธศาสนา (ผมเพิ่งทราบจากบทความของท่านอาจารย์ Gombrich ที่เขียนในการสัมมนาคราวนี้ว่าบาลีปกรณ์สมาคมที่คนทั่วไปเข้าใจว่าตั้งขึ้นเพื่อศึกษาพุทธศาสนานั้นไม่ใช่ ในธรรมนูญการก่อตั้งไม่มีการระบุถึงพุทธศาสนาแม้แต่แห่งเดียว สิ่งที่สมาคมนี้สนใจคือวรรณคดีบาลี แต่บังเอิญเหลือเกินว่าวรรณคดีบาลีส่วนใหญ่หรือทั้งหมดเป็นวรรณคดีของพุทธศาสนา คนจึงเข้าใจว่าสมาคมนี้สนใจศึกษาพุทธศาสนา ที่สมาคมนี้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆจัดพิมพ์ในฐานะวรรณคดีบาลี) แต่การศึกษาคัมภีร์โดยพระภิกษุสามเณรในเมืองไทย, พม่า, และลังกานั้นเกี่ยวข้องกับความศรัทธา การอ่านคัมภีร์แบบคนในและคนนอกนั้นผมเชื่อว่าให้อรรถรสต่างกัน นอกจากจะให้อรรถรสต่างกัน ยังให้ข้อผูกมัดในทางจริยธรรมที่ต่างกันด้วย ผมนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมาได้เมื่ออ่านบทความเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธองค์ที่เขียนโดยท่านเมตตานันโทที่เป็นชาวอื้อฉาว ท่านเมตตานันโทนั้นเรียนพุทธศาสนามาในจารีตอังกฤษและเยอรมัน ผมเข้าใจว่าท่านคงได้รับอิทธิพลมาจากจารีตที่ว่านั้นไม่น้อย ปฏิกิริยาต่อบทความของท่านนั้นมาจากผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนาในจารีตที่สองซึ่งเห็นว่าพระสงฆ์ในพุทธศาสนาควรอ่านคัมภีร์ในศาสนาของตนอย่างคนใน ไม่ใช่คนนอก มีผู้บอกผมว่าข้อเขียนนี้หากเขียนโดยนักวิชาการฝรั่งที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาก็คงพอรับได้ หากจะโต้แย้งก็คงโต้ในเชิงเนื้อหา การเรียนรู้จารีตที่ใช้ในประเทศที่เราจะส่งพระสงฆ์ไปศึกษาพุทธศาสนานั้น ผมคิดว่าจำเป็น

เรื่องสุดท้ายที่ผมอยากตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ตรงนี้ก็คือ ดูเหมือนว่าในโลกเวลานี้ความแตกต่างทางด้านจารีต ๓ สายนี้ดูจะค่อยๆลดลง ผมอ่านงานของนักวิชาการสายอังกฤษบางคนในสมัยนี้ เช่นอาจารย์ Damien Keown (มหาวิทยาลัย London) และอาจารย์ Peter Harvey (มหาวิทยาลัย Sunderland) พบว่าสองท่านนี้ทำงานในลักษณะเดียวกับที่ผมทำอยู่เวลานี้ คือหาทางออกให้แก่ปัญหาสังคมสมัยใหม่ผ่านทางพุทธธรรม วารสารที่ชื่อ The Journal of Buddhist Ethics ที่เผยแพร่ทางอินเตอร์เน็ตนั้นก็โน้มไปในทางประยุกต์พุทธศาสนาเข้ากับปัญหาสังคมสมัยใหม่เช่นปัญหาสิทธิมนุษยชน นักวิชาการที่เขียนบทความมาลงก็มาจากหลายมุมโลก ตัวอย่างเหล่านี้ทำให้ผมมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่า การศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการในอนาคตนั้นจะแตกต่างกันในเชิงจารีตน้อยลง ท่านอาจารย์ Gombrich ท่านบ่นว่าเวลานี้ท่านประสบความยุ่งยากในการสร้างปริญญาเอกทางพุทธศาสนาที่รู้บาลีและสันสกฤตดีกว่าแต่ก่อนมาก เพราะรัฐบาลบีบบังคับให้เรียนจบไวๆ ท่านยังแสดงความเห็นต่อไปด้วยว่า ในอนาคตจารีตแบบอเมริกันอาจเข้าไปแทนที่จารีตแบบอังกฤษที่ใช้เวลานานและเสียเงินต่อหัวแพง ผมไม่ทราบว่าข้อปริวิตกของท่านจะเป็นอย่างไร ที่เล่ามาก็เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบว่ามหาวิทยาลัยเก่าแก่อย่าง Oxford หรือ Cambridge นั้นเวลานี้ก็ประสบปัญหาไม่น้อย หากว่าเป็นความจริงที่อังกฤษซึ่งเคยเป็นแหล่งผลิตผู้รู้ด้านบาลีและสันสกฤตระดับนำของโลกอ่อนกำลังลง ประเทศทางแถบเอเชียเช่นไทย, พม่า, และลังกา อาจจะต้องรับภาระนี้มากขึ้น ผมเชื่อว่าเมื่อท้ายที่สุดแล้ว การศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนาอย่างที่คณะสงฆ์เถรวาทในเอเชียดำเนินสืบทอดมายาวนานในฐานะจารีตทางศาสนาจะเป็นหลักให้แก่การศึกษาพุทธศาสนาในแง่คัมภีร์ ไม่เพียงแก่ประเทศเจ้าของจารีตเหล่านี้เอง แต่เพื่อโลกทั้งโลก

บทความที่เสนอในการสัมมนานั้นบัดนี้ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาได้จัดพิมพ์เรียบร้อยแล้วในชื่อ The State of Buddhist Studies in the World 1972-1997 โดยมีท่านอาจารย์ Swearer และผมเป็นบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ปกแข็ง ราคาจำหน่ายเล่มละ ๒๕๐ บาท มีขายที่ศูนย์หนังสือจุฬาและร้านหนังสือทั่วไป ท่านสมาชิกไม่ต้องสั่งซื้อมาที่ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษานะครับ หากหาซื้อที่ร้านหนังสือใกล้ๆไม่ได้ ขอให้ติดต่อไปที่ศูนย์หนังสือจุฬาตามอัธยาศัยครับ